

Sociologie jako věda a produkt moderní doby

Sociologie pro nesociology

15.9.2021

P.L.Berger: Sociální a sociologický problém

- **Sociální problém (= dysfunkce)**

- normativní hledisko
- funkční hledisko
- narušení - čeho?

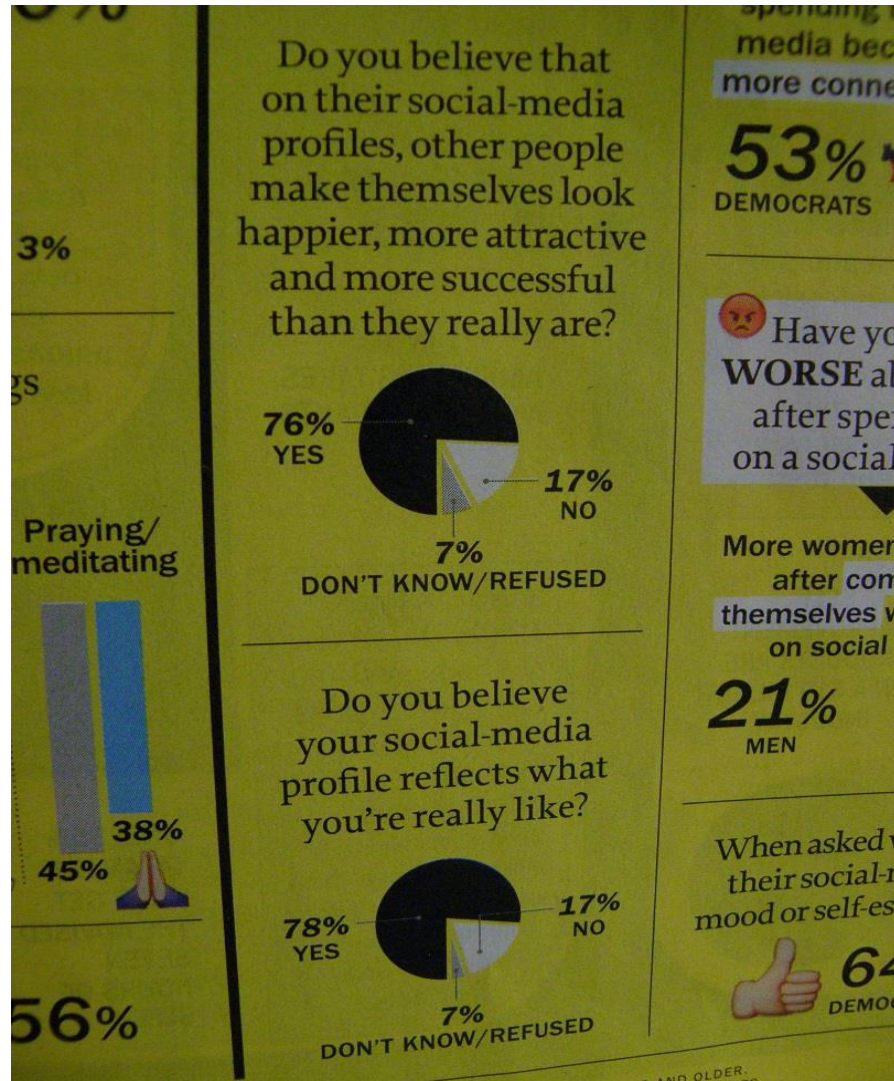
- **Sociologický problém**

- ne-přirozenost řádu; pochybnost
- každodennost jako předmět zkoumání, údivu
- Simmel (1905): Jak je společnost možná?
- Bourdieu: „epistemický radikalismus“

Z. Bauman: Sociologie a zdravý rozum

- 1. Sociologie se snaží podřídít pravidlům zodpovědného diskurzu
 - reliabilita, otevřenost, kritika
- 2. Sociologie se snaží dívat za hranici individuální biografie
 - sepětí biografie & historie/makrosociální roviny
- 3. Sociologie se staví proti partikulárním světovým názorům
 - nezačíná své myšlení u jednotlivých aktérů, ale u jejich konfigurací; mnohotvárnost
- 4. Zdravý rozum: vysvětlující, ale nevysvětlovaný
 - potvrzuje sám sebe, stojí mimo pochybnost

Sociologie a statistika

Problém populačního stárnutí v ČR

1. Statistika
2. Analýza
3. Interpretace

Sociologie a „pohled za fasádu“

- P.L.Berger: „Pokládat sociologické otázky znamená, že se člověk dívá za obecně přijímané či oficiálně deklarované cíle lidského jednání. Jde o to, uvědomit si, že události mají i jinou významovou úroveň než tak, která je viditelná v každodenním životě.“
- R.K.Merton: Manifestní a latentní funkce

Sociologie a „pohled za fasádu“

- **P.L.Berger: 4 motivy sociologického myšlení**
 - Demaskování (*debunking*)
 - Neuctivost (*unrespectability*)
 - Relativizace (*relativizing*)
 - Kosmopolitní motiv

Sociologie a hodnoty

- Dva pohledy na sociologii a její vztah k hodnotám
 - platónská (Auguste Comte): věda o společnosti umožní poznání společenských mechanismů a na jeho základě správné fungování společnosti – hodnoty ano!
 - instrumentální (Max Weber): „nehodnotící sociologie“ – hodnoty ne!

Sociologie a modernita

A photograph of a modern skyscraper with a blue glass facade. The building is the central focus, with a grid-like pattern of windows. A single window is illuminated from within, showing a bright interior. The sky is a clear, bright blue, and the overall image has a clean, modern aesthetic.

Sociologie a modernita

- Společným jmenovatelem sociologických problémů je zhroucení kontrolních mechanismů, které regulovaly společnost před příchodem průmyslové revoluce

Sociologie a modernita

- zámořské objevy/kolonialismus
- průmyslová revoluce
- obchodní revoluce
- generalizace trhu
 - Karl Polanyi: Velká transformace
 - Karl Marx: komodifikace
- Generalizace trhu
 - urbanizace
 - rozpad tradičních vazeb
 - ústup od tradičních vysvětlujících modelů
 - vyvázání ze starých vazeb --> nové vazby, nové identity
 - národy a nacionalismus
 - třídy a třídní vědomí
 - politické doktríny, ideologie

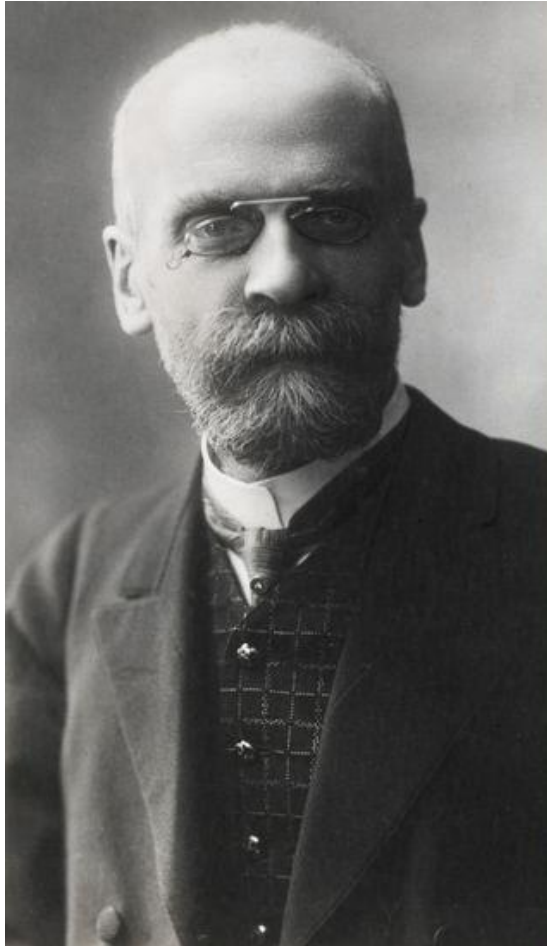
Sociologie a modernita

- sociologie se snaží pojmenovat procesy, které vytváří podstatu modernity a zachytit jejich fungování v různých kontextech
 - individualizace
 - abstrakce a generalizace společenských vztahů
 - funkční diferenciací subsystémů

- Émile Durkheim o tradiční a moderní společnosti:
 - Mechanická a organická solidarita
 - Podobnost a odlišnost
 - Dělbba práce

Émile Durkheim (1858-1917)

1. Společnost/kolektivita je nadřazena jednotlivci
2. Může být studována vědecky

„Člověk je pro Durkheima výsledným, spíše než výchozím bodem“ (George Ritzer)

Émile Durkheim (1858-1917)

- Sebevražda
 - Egoistická
 - Altruistická
 - Fatalistická
 - Anomická
- Anomie = nedostatek norem, nesoulad norem a hodnot
 - Dezorientující a zneklidňující
 - „malady of the infinite“

LE
SUICIDE

76315

ETUDE DE SOCIOLOGIE

PAR

ÉMILE DURKHEIM

Professeur de Sociologie à la Faculté des Lettres
de l'Université de Bordeaux

PARIS

ANCIENNE LIBRAIRIE GERMER BAILLIÈRE ET Cie

FÉLIX ALCAN, ÉDITEUR

108, BOULEVARD SAINT-GERMAIN, 108

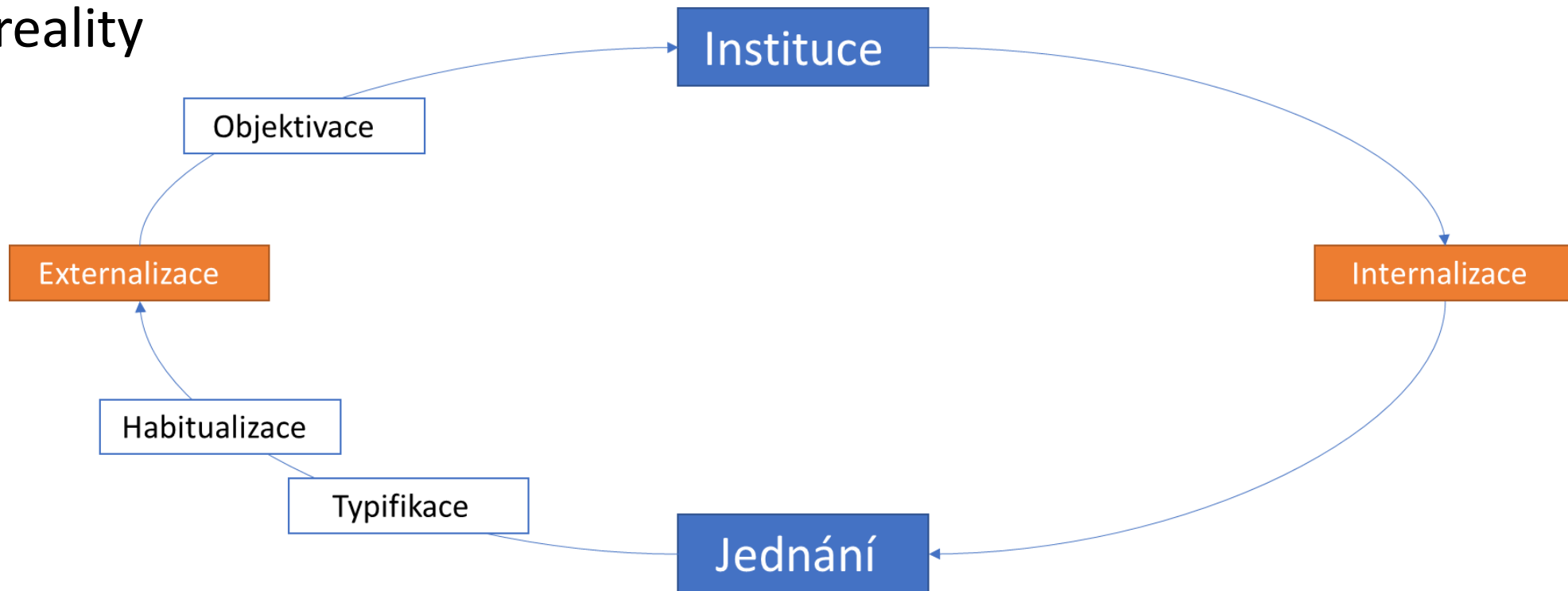
1897

Tous droits réservés.

Émile Durkheim (1858-1917)

- Sociální fakta: externí, nátlaková, historicky utvářená
- Berger & Luckmann: sociální konstrukce reality

Émile Durkheim (1858-1917)

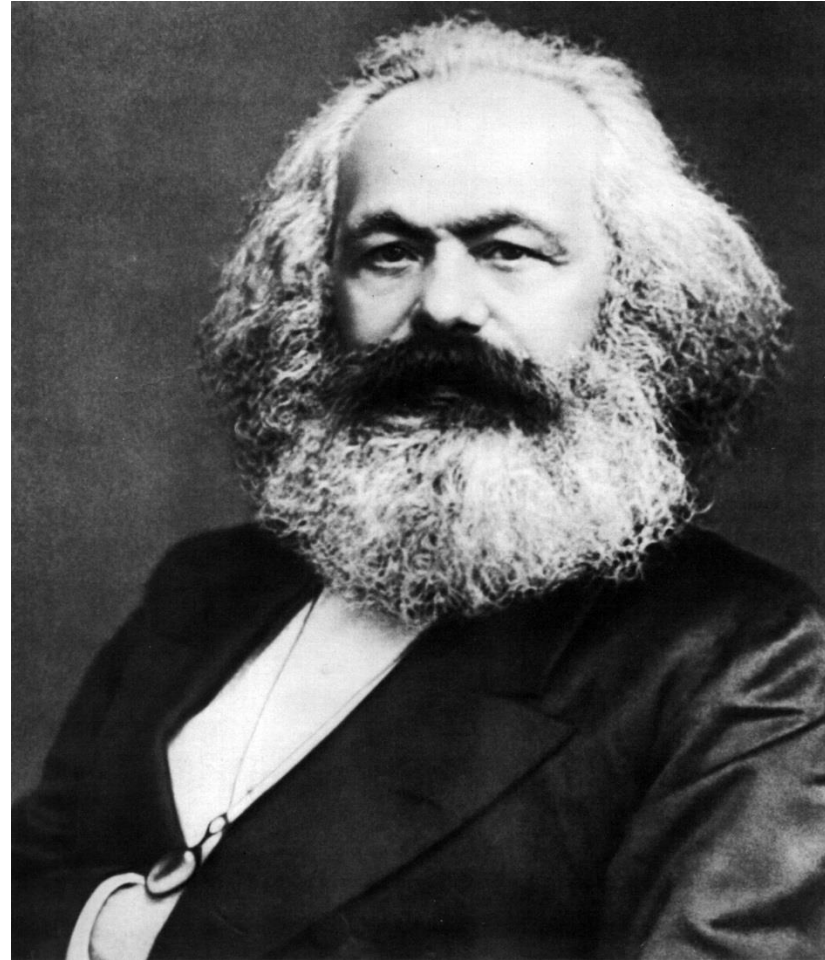
M. and Mme. Durkheim and their grandson, Claude Halphen, 1916. Photo courtesy of Etienne Halphen.

- Posvátné a profánní
 - Náboženství, společnost jako transcendence
 - Symbol a rituál

Komodifikace a odcizení v moderní společnosti

Sociologie pro nesociology

Karl Marx (1818-1883)

Karl Marx

- Odcizení a lidský potenciál
- Lidé jsou odcizeni od:
 - Pracovní činnosti
 - Produktu své práce
 - Ostatních, svých spolupracovníků
 - Od svého lidského potenciálu

Karl Marx

(...) práce je dělníkovi vnější, tj. nenáleží k jeho podstatě, že se proto dělník ve své práci nepotvrzuje, ale popírá, necítí se v ní dobře, ale je v ní nešťasten, nerozvíjí v ní žádnou svobodnou fyzickou ani duchovní energii, ale moří svou tělesnost a ruínuje svého ducha. (...) Není proto uspokojením nějaké potřeby, ale jen prostředkem k uspokojování potřeb mimo ni. (...) Vnější práce, práce, v níž se člověk zvnějšňuje, je práce sebeobětování, trýznění. Konečně se vnějškovost práce jeví pro dělníka v tom, že není jeho vlastní, ale někoho jiného, že mu nepatří, že v ní nenáleží sám sobě, ale někomu jinému. (...) Dělník v ní ztrácí sebe sama. Z toho tedy plyne závěr, že se člověk cítí být svobodně činným už jen ve svých zvířecích funkcích, v jídle, pití a plození, a nejvýš ještě v bydlení, strojení atd., a ve svých lidských funkcích se cítí už jen jako zvíře. **Zvířecí se stává lidským a lidské se stává zvířecím.**

Karl Marx

- Odcizení a lidský potenciál
- Zboží, užitná a směnná hodnota, zbožní fetišismus

Karl Marx

Buržoazie nemůže existovat, aniž stále vyvolává převraty ve výrobních nástrojích, aniž tedy revolucionuje výrobní vztahy, a tím i všechny společenské vztahy. (...) Buržoazní epocha se od všech ostatních epoch odlišuje neustálými převraty ve výrobě, ustavičnými otřesy všech společenských vztahů, věčnou nejistotou a pohybem. Všechny pevné, zakořeněné vztahy se svým doprovodem starých ctihodných představ a názorů se rozkládají, všechny nově utvořené zastarávají, dříve než mohou zkostnatět. **Všechno stavovské a ustálené valem mizí, všechno posvátné je znesvěcováno** a lidé jsou nakonec donuceni podívat se na své životní postavení, na své vzájemné vztahy střízlivýma očima.

Karl Marx

- Odcizení a lidský potenciál
- Zboží, užitná a směnná hodnota, zbožní fetišismus
- Zvěcnění

Ludwig Feuerbach

„Váš bůh je jenom převrácený člověk“

„Ne tedy bůh stvořil člověka, nýbrž člověk si sám ve své hlavě vytváří boha tím, že svoje vlastní lidské vlastnosti, kterých si nejvíce cení a které pokládá za nej-žádoucnější, přenesse mimo svůj subjekt a takto si podle svého obrazu zkonstruuje nadpozemskou bytost, boha. Tento bůh se však chová stejně jako člověk, myslí, cítí i jedná jako člověk, idealizovaný ovšem člověk, a jeho vlastnosti jsou právě jen vlastnosti člověka, pouze fantasií zdokonalené a zabsolutizované“

Karl Marx

- Odcizení a lidský potenciál
- Zboží, užitná a směnná hodnota, zbožní fetišismus
- Zvěcnění
- Kapitalismus, vykořisťování

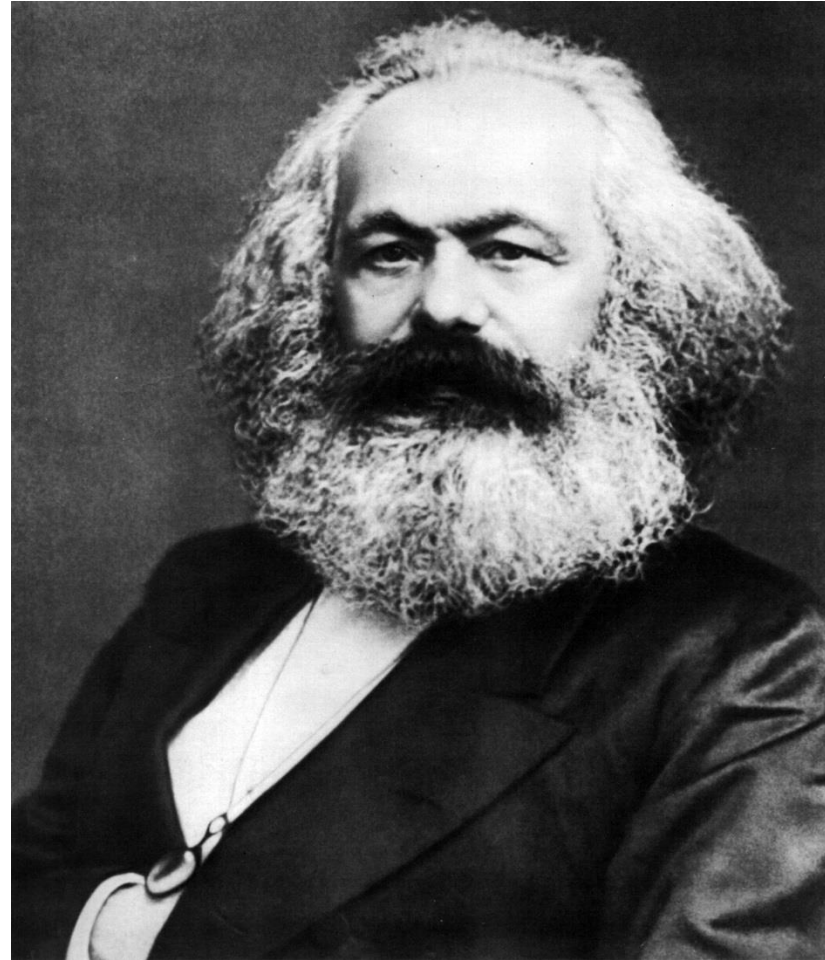
Karl Marx

- Odcizení a lidský potenciál
- Zboží, užitná a směnná hodnota, zbožní fetišismus
- Zvěcnění
- Kapitalismus, vykořisťování
- Třídní konflikt, teleologie dějin

Karl Marx

- Odcizení a lidský potenciál
- Zboží, užitná a směnná hodnota, zbožní fetišismus
- Zvěcnění
- Kapitalismus, vykořisťování
- Třídní konflikt, teleologie dějin
- Ideologie

Karl Marx (1818-1883)

Moc, autorita a moderní organizace

Úvod do sociologie pro nesociology

9.10.2019

Max Weber (1864-1920)

- Moc vs. Autorita
- Autorita:
 - Tradiční
 - Charismatická
 - Legální
- Byrokracie
 - Dělbá práce
 - Neosobní struktura
 - Formalizovaná, archivovaná rozhod.
 - Hierarchie pravomoci a odpovědnosti
 - Výběr kandidátů na základě výkonu
 - Oddělení soukr. a veř. majetku

Max Weber (1864-1920)

- Racionalita
- Moderní racionalita
 - Osvícenství
 - Efektivita, předvídatelnost
 - Odkouzlení (*Entzauberung*)
 - Železná klec racionality

Max Weber (1864-1920)

- Náboženství
 - „duch kapitalismu“
 - Protestantství – kalvinismus
 - Askeze, povolání (Beruf)
 - Efektivita, organizace, plánování...
„puritáni chtěli žít pro své povolání, my pro ně žít musíme“
 - Železná klec racionality

Železná klec

*„Puritáni povolání mít chtěli – my už ho mít musíme. Neboť jakmile se přenesla askeze z mnišských cel do občanských zaměstnání a začala ovládat světskou morálku, pomáhala svým podílem budovat ohromný vesmír novodobého ekonomického řádu, technicky a ekonomicky podmíněný mechanizovanou strojovou výrobou, který dnes neodolatelně vnutil životní styl všem, kdo se do jeho zajetí narodili [...] Baxter si myslel, že starost o hmotné statky bude na ramenou jeho svatých spočívat jen jako lehký plášťík, který se dá kdykoli odhodit. **Sudba však učinila z plášťíku ocelový krunýř.** Askeze začala přebudovávat svět a prosazovat se v něm. A hmotné statky tohoto světa nabývaly stále důraznější a nakonec nezdolné moci nad člověkem, jako nikdy dříve v dějinách.*

Max Weber (1864-1920)

- Hodnotově neutrální sociologie
- Sociální jednání (a význam)
 - Tradiční
 - Afektivní
 - Hodnotově racionální
 - Účelově racionální
- Ideální typ

Peníze a svět sociálních forem (Georg Simmel)

Sociologie pro nesociology

I. Sociální formy, peníze

Georg Simmel (1858-1918)

- filosof a historik
- Filozofie peněz (cz), Peníze v moderní kultuře a jiné eseje (cz)
- Metropolis and mental life
- Jak je společnost možná?

Georg Simmel (1858-1918)

- Forma vs. obsah
- móda, cizinec, svádění ...
- sociologie = věda o sociálních formách

Money

By Philip Larkin

Quarterly, is it, money reproaches me:

‘Why do you let me lie here wastefully?

I am all you never had of goods and sex.

You could get them still by writing a few cheques.’

So I look at others, what they do with theirs:

They certainly don’t keep it upstairs.

By now they’ve a second house and car and wife:

Clearly money has something to do with life

—In fact, they’ve a lot in common, if you enquire:

You can’t put off being young until you retire,
And however you bank your screw, the money you save

Won’t in the end buy you more than a shave.

I listen to money singing. It’s like looking down

From long french windows at a provincial town,
The slums, the canal, the churches ornate and mad
In the evening sun. It is intensely sad.

Peníze v moderní kultuře

Prostředky a cíle

- peníze působí jako prostředek, ale bývají vnímány jako cíl
- Simmel: „**peníze jsou mostem ke konečným hodnotám – a na mostě se nedá bydlet**“
- překrytí cílů prostředky jako bytostně moderní jev

Peníze v moderní kultuře

„peníze jsou vulgární“

- původ peněz
- převoditelnost veškerých hodnot; **problém nejmenšího jmenovatele**
- univerzální dostupnost -> snaha o odlišení
- omezení peněžních trestů v průběhu historie

Peníze v moderní kultuře

osoba – (peníze) – majetek

- neosobnost ekonomické činnosti
- samostatnost a nezávislost osoby

peníze postrádají vlastní charakter

- nemohou být samy předmětem spotřeby -> vytvářejí mimořádně silné vazby mezi jednotlivci
- dělba práce / závislost

Peníze v moderní kultuře

Důsledky peněžního hospodářství

- nový poměr mezi svobodou a vázaností
- neosobní závislost
- oddělení *já* a *ekonomické role*
- peníze jako *Bůh naší doby?*
- peníze nesou charakter moderní doby a zároveň jsou jím neseny

II. Sociologie města

Georg Simmel: Metropolis and mental life

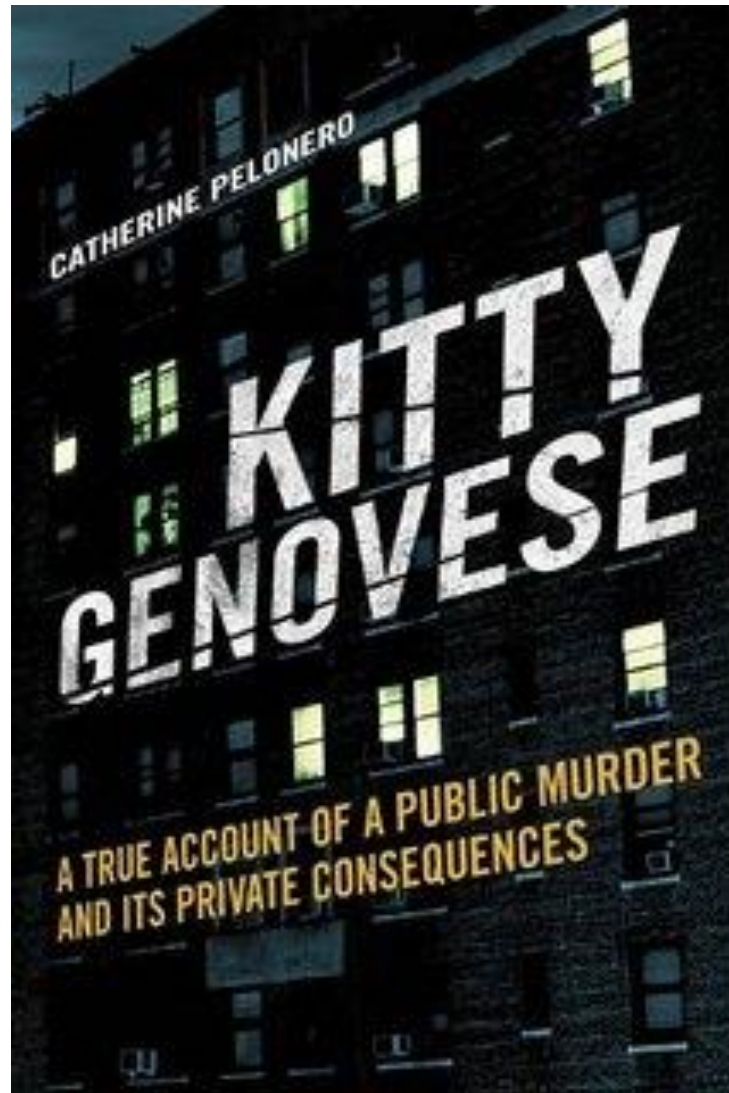
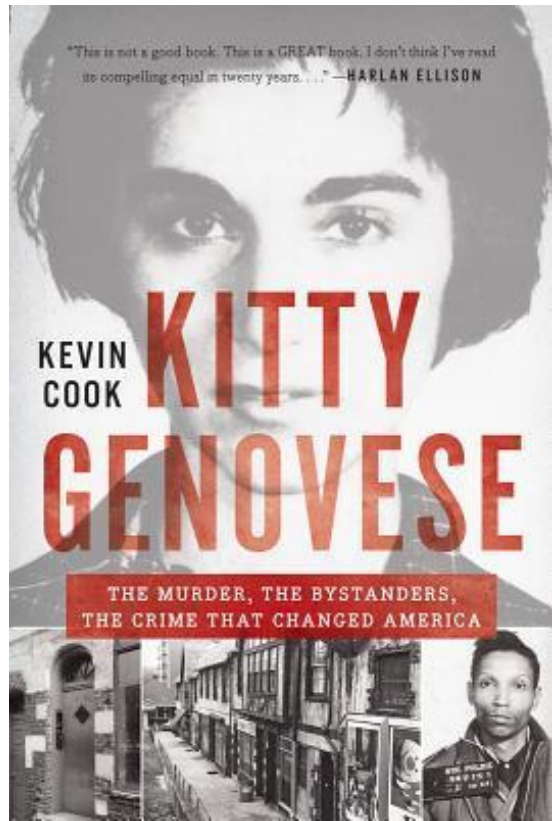
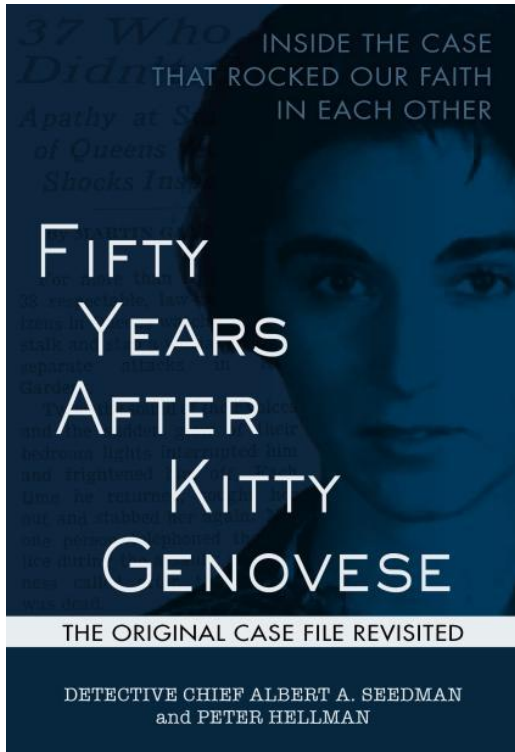
- Velké množství různorodých pondětů
- „Blazeovaný (blasé) postoj“
 - rezervovanost
 - odtažitost
 - lhostejnost
- Město + modernita + peněžní hospodářství
- Nerozeznávání rozdílů
- Osvobození individua, ohrožení individuality

S. Milgram: The experience of living in cities

- Teorie systémů
 - podnětové přetížení (stimulus overload)
 - kognitivní vypnutí
- lhostejnost, odtažitost, snížená zodpovědnost, menší ochota pomoci
- Zimbardo: anonymita vyvazuje ze sociální kontroly

NO ONE HELPED: GENDER, RACE, AND SEXUALITY IN THE STORY OF KITTY GENOVESE

MARCIA GALLO
ASSOCIATE PROFESSOR OF HISTORY
UNIVERSITY OF NEVADA,
LAS VEGAS

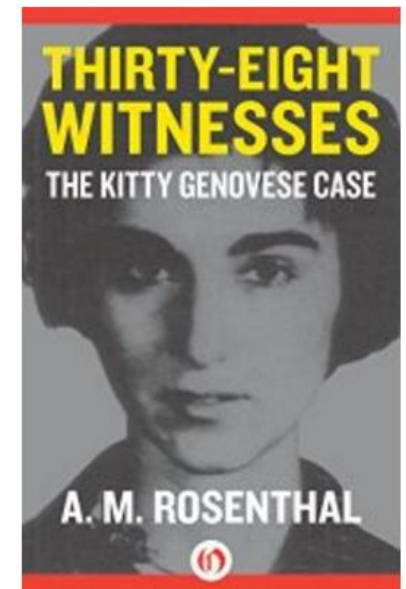
WEDNESDAY
SEPTEMBER 23
4:30 P.M.
SEELYE 201

Sponsored by the Department of History, Archives Concentration, American Studies, The Program for the Study of Women and Gender, and the Smith College Lectures Committee.

SMITH COLLEGE

**“37 WHO SAW
MURDER DIDN'T
CALL THE POLICE”**
- *The New York Times*
March 27, 1964

Blazeovaný postoj, město jako „svět cizinců“

- Lyn Lofland: The World of Strangers; Richard Sennett: The Fall of Public Man
- Bystander effect, Rozložení zodpovědnosti
- Problém důvěry

III. Konflikt moderní kultury

Konflikt moderní kultury

„Hlubinný proces však spočívá zřejmě v tom, že život, jehož podstatou je neklid, vývoj, dál plynoucí proud, trvale **napadá své vlastní produkty**, které nabyly pevné podoby a nejdou ruku v ruce s ním; **protože však svoji vnější existenci nemůže nalézt nikde jinde než právě v určitých formách**, je tento proces viditelný a můžeme jej pojmenovat jako **vytlačování staré formy formou novou.**“

Konflikt moderní kultury

„Podstatou života totiž je, že to, čím se dává vést a čím může být spasen, co je v něm rozporného a vítězího či překonaného, rodí sám ze sebe; **udrží se a pozvedá jakoby oklikou přes své vlastní produkty**, díky svým vlastním produktům - a právě to, že ty tu proti němu stojí, samostatné a usměrňující, je jeho základní skutečností, způsobem, jakým právě sám žije. Nepřátelství, v němž se tak ocitá vůči oné vyšší stránce sebe sama, je tragickým konfliktem života jakožto ducha, konfliktem, který se nyní přirozeně stává tím citelnějším, čím víc si život uvědomuje, že jej zrodil sám ze sebe, že je s ním proto organicky nevyhnutelně spjat.“

Konflikt moderní kultury

My sami sice bezprostředně **jsme životem**, a s tím je právě tak bezprostředně spojen i onen dále nepopsatelný pocit bytí, síly a směru; **máme však život** jen v určité, vždy dané formě (...) K životu neoddělitelně patří, že se může stát skutečným jen v podobě svého protikladu, to znamená v podobě formy.

Hodnoty, normy, sociální struktura

Sociologie pro nesociology

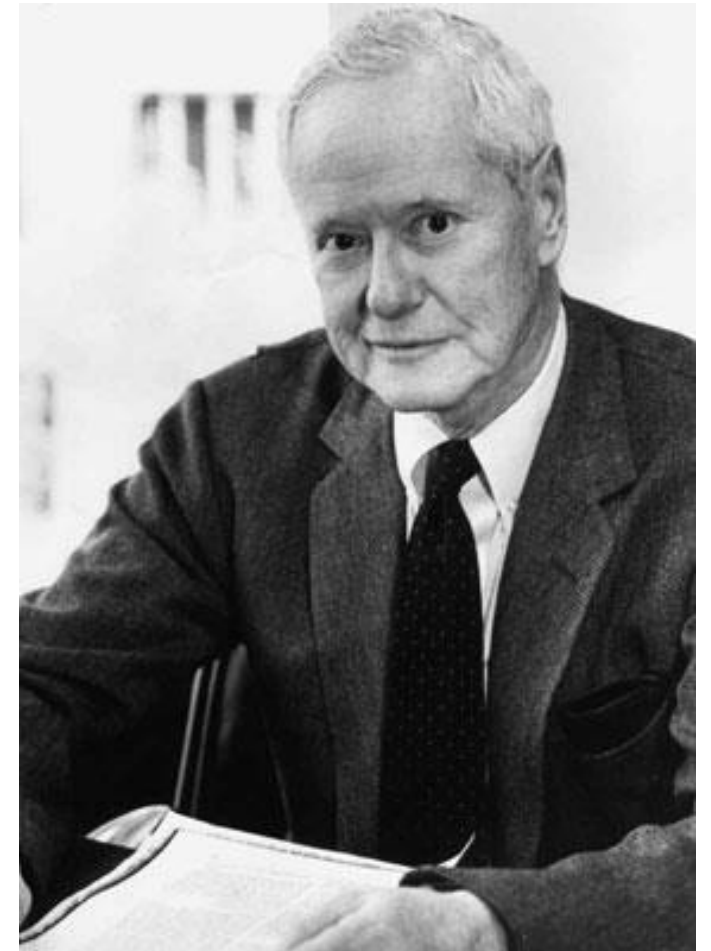
Minulou hodinu....

- Georg Simmel a formální sociologie
- Sociální formy a konflikty
- Peníze v moderní kultuře
 - Oddělení osoby a majetku
 - Nový poměr mezi svobodou a vázaností
 - Převoditelnost, vulgárnost, prostředky a cíle
- Sociologie města

Robert King Merton (1910-2003)

- Meyer Robert Schkolnick
- Žák Pitrima Sorokina a Talcotta Parsonse
- „Poslední klasik sociologie“
- Teorie středního dosahu

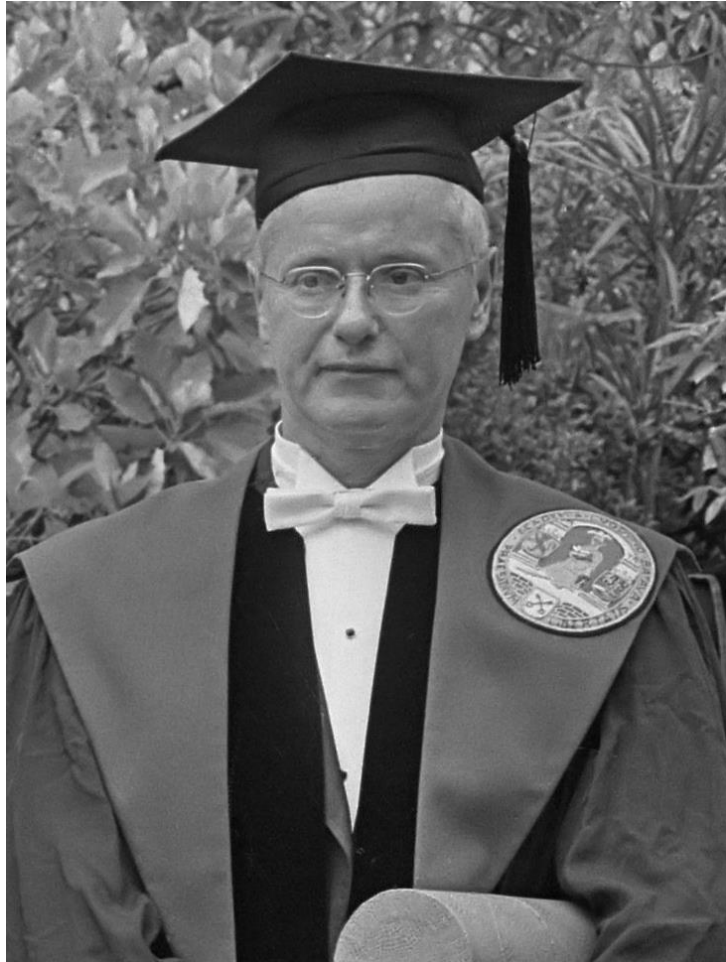

Robert King Merton: hodnoty a normy

- Hodnoty
 - Každá společnost má své hodnoty
 - Legitimita
- Normy
 - Normy a sankce
 - Pozitivní a negativní
 - Formální a neformální
 - Konformita a deviace
 - Zákon a zločin

Robert King Merton (1910-2003)

- Anomie
 - É. Durkheim
 - Absence norem nebo jejich nesoulad s hodnotami
 - Anomie a americká společnost

Robert King Merton (1910-2003)

Strategie	Prostředky	Cíle
Konformita	+	+
Inovace	-	+
Ritualismus	+	-
Únik	-	-
Rebelie	x	x

Robert King Merton (1910-2003)

1. Konformita

- Přijetí prostředků a cílů
- Ve funkční společnosti tvoří většinu
- socializace

2. Inovace

- Přijetí cílů, inovace prostředků
- Morální rozměr: „v každém jednotlivém případě je těžké, ne-li nemožné rozhodnout, zda jde o případ chvályhodné obchodnické zdatnosti nebo o čin, za který je třeba pykat za mřížemi“
- Inovace a deviace (structural strain theory)
- Legitimita prostředků

Robert King Merton (1910-2003)

• 3. Ritualismus

- Reznace na cíle, důraz na prostředky
- Rutina, setrvalost
- Psychologická funkce

• 4. Únik

- Reznace na prostředky i cíle
- Rozdíl oproti inovaci?
- Individuální adaptace, vydědění

Robert King Merton (1910-2003)

- 5. Rebelie
 - Kolektivní adaptace
 - Orientace na alternativní hodnoty, aktivní prosazování alternativní kultury
 - Narušení společnosti

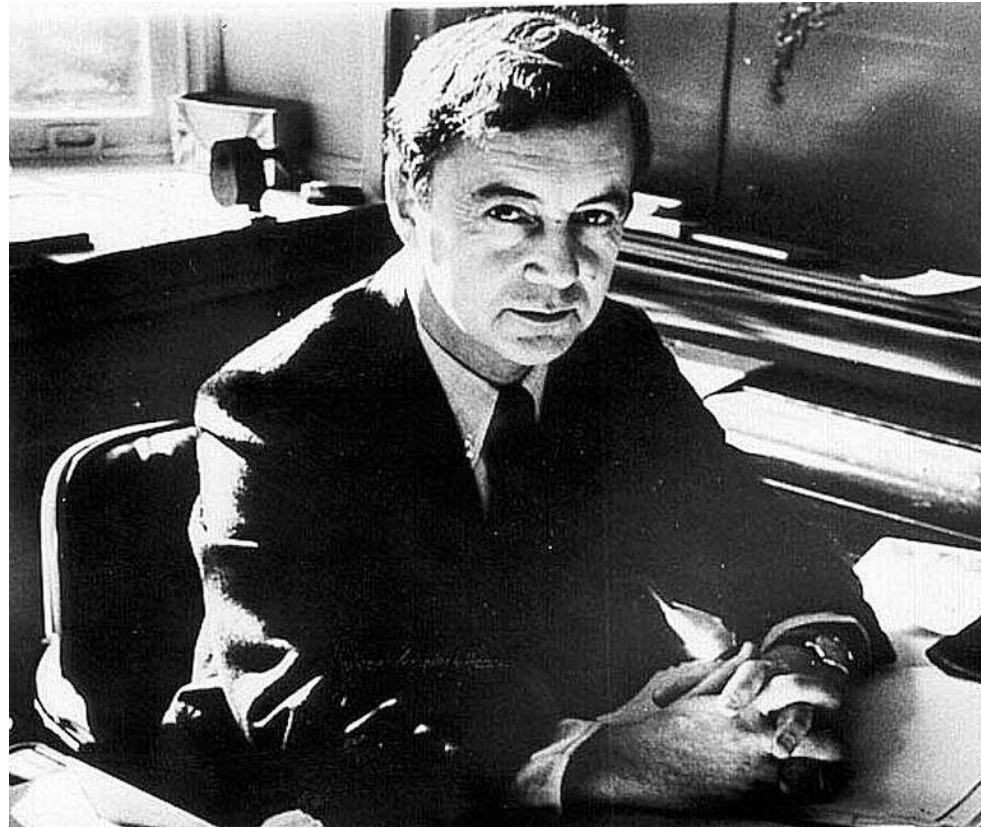
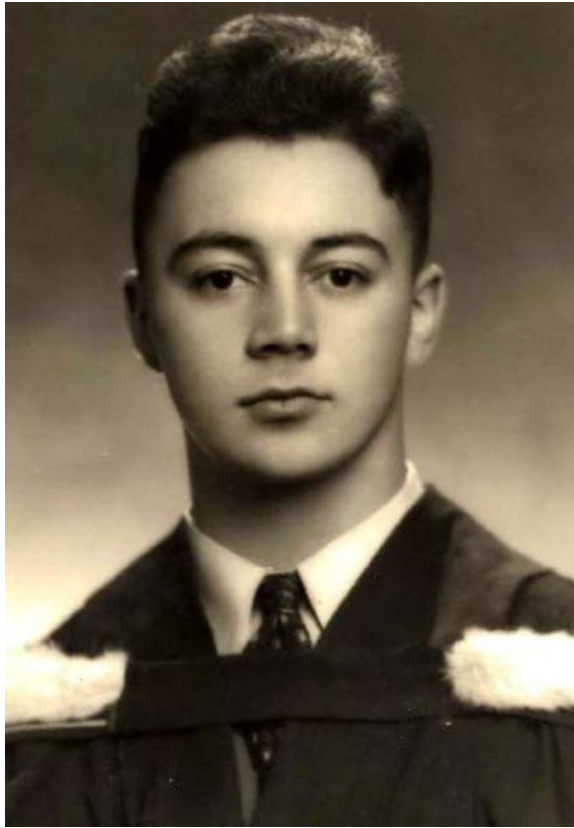
Sebenaplnující se proroctví

- Thomasovo teoréma: Jestliže lidé definují nějakou situaci jako reálnou, pak je tato reálná ve svých důsledcích
- Nesprávná definice situace se stává pravdivou

Každodennost, řád, důvěra

Sociologie pro nesociology

Erving Goffman (1922-1982)

Erving Goffman (1922-1982)

„ I assume that a loose speculative approach to a fundamental area of conduct is better than a rigorous blindness to it.“ (EG: BPP, p.4)

„Better, perhaps, different coats to clothe the children well than a single splendid tent in which they all shiver.“ (EG: Asylums, p. xiv)

"The nothing that generally happens to us in public places may actually be the something of civility and ritual recreation of our collective ideas and sentiments" (Cahill 1994: 8)

Rámce

- Rámce (frames) a rámování
 - Neviditelnost rámců
 - Keying, coding
 - Rámce v médiích (Iyengar)

Důvěra a normalita

- Univerzalizace cizince
- Interakční jednání jsou znaky. Normalita je utvářena skrze interakci
 - Úspora energie, důvěra, bezpečí
 - Ritualizace
- Pravidla = interakční řád

Normalita

"A person's performance of face-work, extended by his tacit agreement to help others perform theirs, represents his willingness to abide by the ground rules of social interaction. Here is the hallmark of his socialization as an interactant. If he and the others were not socialized this way, interaction in most societies and most situations would be a much more hazardous thing for feelings and faces. (...) It is no wonder that trouble is caused by a person who cannot be relied upon to play the face-saving game." (1955: 239)

"Social life is an uncluttered, orderly thing because the person voluntarily stays away from places and topics and times where he is not wanted and where he might be disparaged for going. He cooperates to save his face, finding that there is much to be gained from venturing nothing." (1955: 247)

Normalita

- Reprodukce normality je funkční nutnost
- Je závislá na interakci a je stále znovu utvářena
- Závisí na rámcích a tyto rámce musí být vzájemně uznány (konsensus)
- Normalita je předpokladem důvěry

Rosenhanův
experiment (1973)

Deviace

“To be awkward or unkempt, to talk or move wrongly, is to be a dangerous giant, a destroyer of worlds” (Goffman 1961a: 81)

“We couldn't disattend strangers in our presence unless their appearance and manner implied a benign intent, a course of action that was identifiable and unthreatening...” (Goffman 1983: 4)

Interakční řád

- Interakční řád a utváření self
- Sociální self je posvátné
- "Not, then, men and their moments. Rather moments and their men" (Goffman 1967: 3)
- "individuals must hold hands in a chain of ceremony . . . for a complete man to be expressed" (Goffman 1982: 84-85)

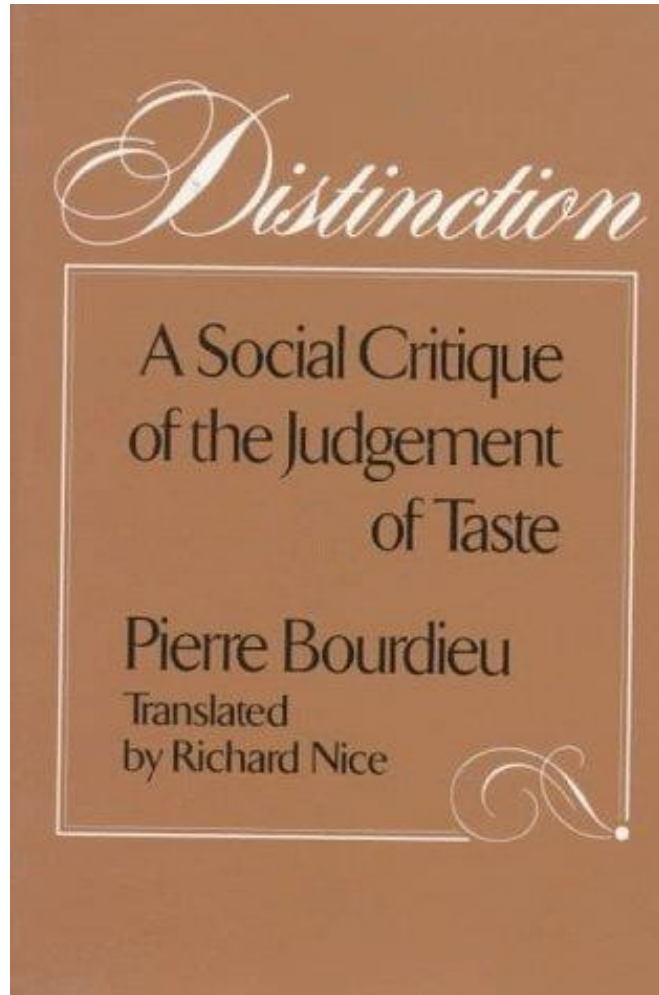
"Universal human nature is not a very human thing. By acquiring it, the person becomes a kind of construct, built up not from inner psychic propensities but from moral rules that are impressed upon him from without. (...) The general capacity to be bound by moral rules may well belong to the individual, but the particular set of rules which transforms him into a human being derives from requirements established in the ritual organization of social encounters." (Goffman 1955:45)

(if the consensus is broken) „Individuals collapse as units of minimal ceremonial substance and others learn that what had been taken for granted as ultimate entities are really held together by rules that can be broken with some kind of impunity“ (Goffman 1969a: 94)

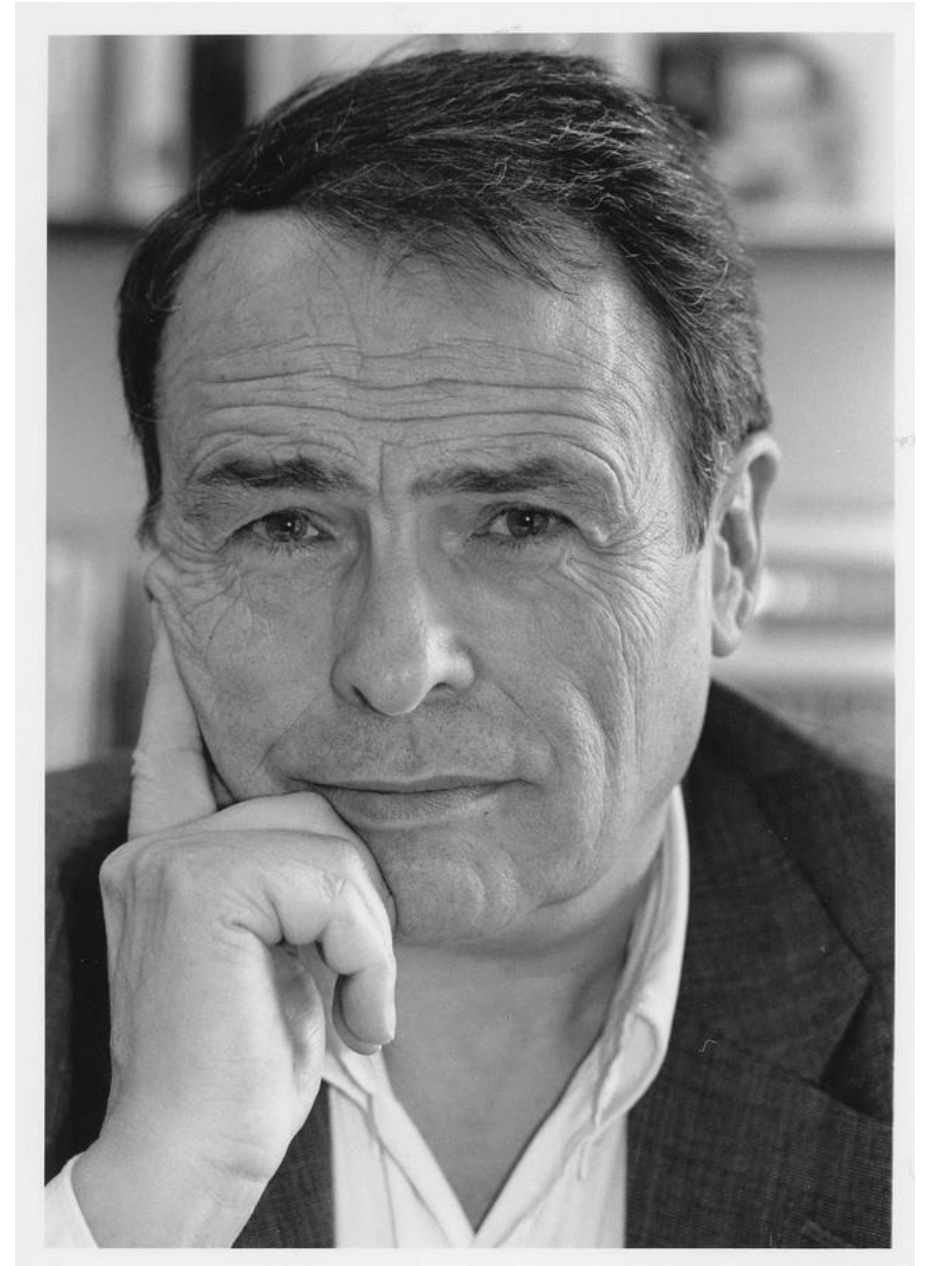
Kapitál, pole, sociální vztahy

Sociologie pro nesociology

Pierre Bourdieu (1930-2002)

Existovat znamená
existovat sociálně. A
existovat sociálně
znamená být odlišný.

Distinkce

- substancialismus vs. relacionismus
- sociální prostor = prostor vztahů; prostor bez vztahů neexistuje

Jak se rozdíly stávají významnými?

- Kdo rozhoduje o tom, že určitý rozdíl vnímáme jako podstatný?
- Jak podstatné rozdíly strukturují společnost?
- Je toto rozdělení považováno za legitimní a za spravedlivé?

Wodaabe

Distinkce

- Strukturalismus = vztahy, nikoliv jednotky
- Prvek může být nositelem významu jenom tehdy, pokud se od ostatních prvků zřetelně odlišuje
- Odlišnost předmětem (sociálního) uznání
- Kdo udílí sociální uznání?

Kapitál a pole

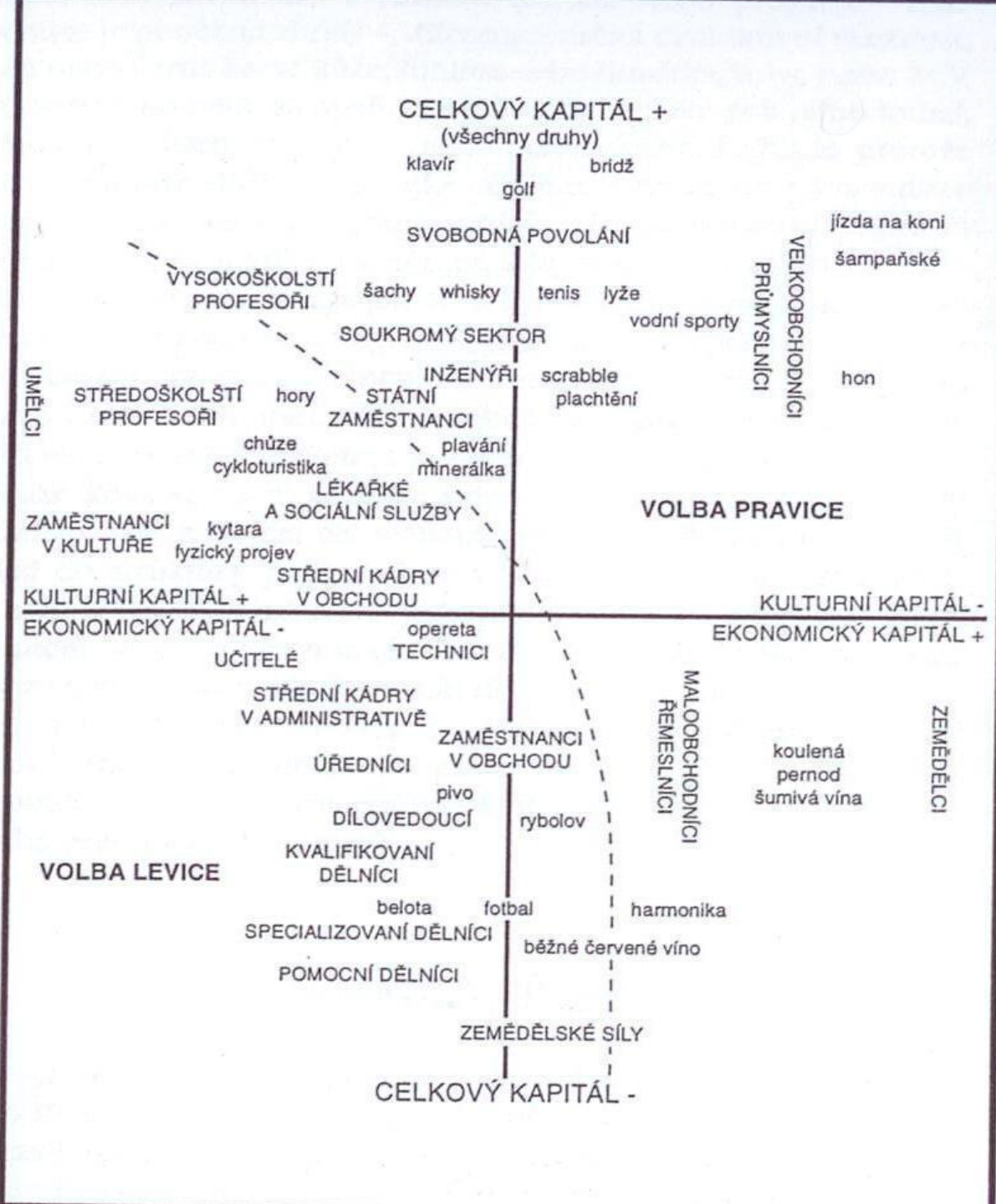
- Pole = sociální prostor, v němž platí nějaký kapitál jako strukturující (a strukturovaný) faktor
- kapitál = zdroj
 - ekonomický kapitál
 - kulturní kapitál
 - vzdělanostní kapitál
 - sociální kapitál
 - symbolický kapitál

Ekonomický kapitál

- souhrn ekonomických zdrojů
- Ekonomický kapitál = peníze?
- „Kapitál je sociální vztah, tedy energie, která existuje pouze v rámci toho sociálního pole, v němž vzniká a v němž je reprodukována“

Symbolický kapitál

- Právo propůjčovat věcem platnost
- Meta-kapitál
- Určuje platnost jednotlivých druhů kapitálu

Moc, symbolická moc, dohled

Sociologie pro nesociology

Michel
Foucault
(1926-1984)

Michel Foucault (1926-1984)

- *Dohlížet a trestat: Kniha o zrodu vězení (1975)*
- krajní zkušenost jako reflexe
- *Dějiny šílenství: rozum a nerozum (zvnitřnění sociální kontroly)*
- Mimořádná situace, politický sen, mechanismus moci

I. Lepra

II. Mor

Nejprve přísné prostorové rozčlenění: dokonalé uzavření města a okolní půdy, zákaz opustit město pod trestem smrti, vyhubení všech volně pobíhajících zvířat; rozdělení města na oddělené čtvrti, jmenování správce v každé z nich. Každá ulice je zařazena pod pravomoc syndika, který nad ní dohlíží; kdyby ji opustil, bude odsouzen k smrti. Od určeného dne je nařízeno, aby každý zůstal ve svém uzavřeném domě; pod trestem smrti je zakázáno dům opustit, Sám syndik přichází, aby zvnějšku uzavřel všechny domy; bere si s sebou klíče, které odevzdá správci čtvrti; ten je drží u sebe až do konce karantény.

II. Mor

Je-li naprosto nezbytné opustit dům, je to možné jen podle stanoveného poradí a s vyloučením jakéhokoli styku. Volně se mohou pohybovat jen správci, syndici i vojáci na stráž, a mezi nakaženými domy od jedné mrtvoly k druhé také „krkavci“, kteří jsou lhostejně ponecháni smrti: jsou to „lidé, kteří evidují nemocné, pohřbívají mrtvé, uklízejí a vykonávají mnoho dalších sprostých a odporných služeb“. Je to rozčleněný, nehybný, strnulý prostor. Každý je narovnán na svém místě. A pokud se hne, jde mu o život; buď se nakazí, nebo je potrestán.

II. Mor

Každý den prochází rovněž syndik ulici, za kterou je odpovědný; zastaví se před každým domem, nechá si všechny obyvatele nastoupit k oknům (těm, kteří mají svá obydlí obrácena směrem na dvůr, bude přiděleno jedno okno vedoucí na ulici, kde se nesmí kromě nich ukázat nikdo jiný); každého vyvolá jménem a zajímá se, v jakém jsou stavu, všichni, jeden po druhém - „v kterémžto případě jsou obyvatelé povinni mluvit pravdu pod hrozbou trestu smrti“; jestliže se kdokoli neukáže u okna, syndik se musí ptát po důvodech: „snadno tak odhalí, zda skrývají mrtvé či nemocné“. Každý uzavřený ve své kleci, každý u svého okna, odpovídající na vyvolání jménem ukazující se, když je vyzván - je to velkolepá přehlídka živých a mrtvých.

II. Mor

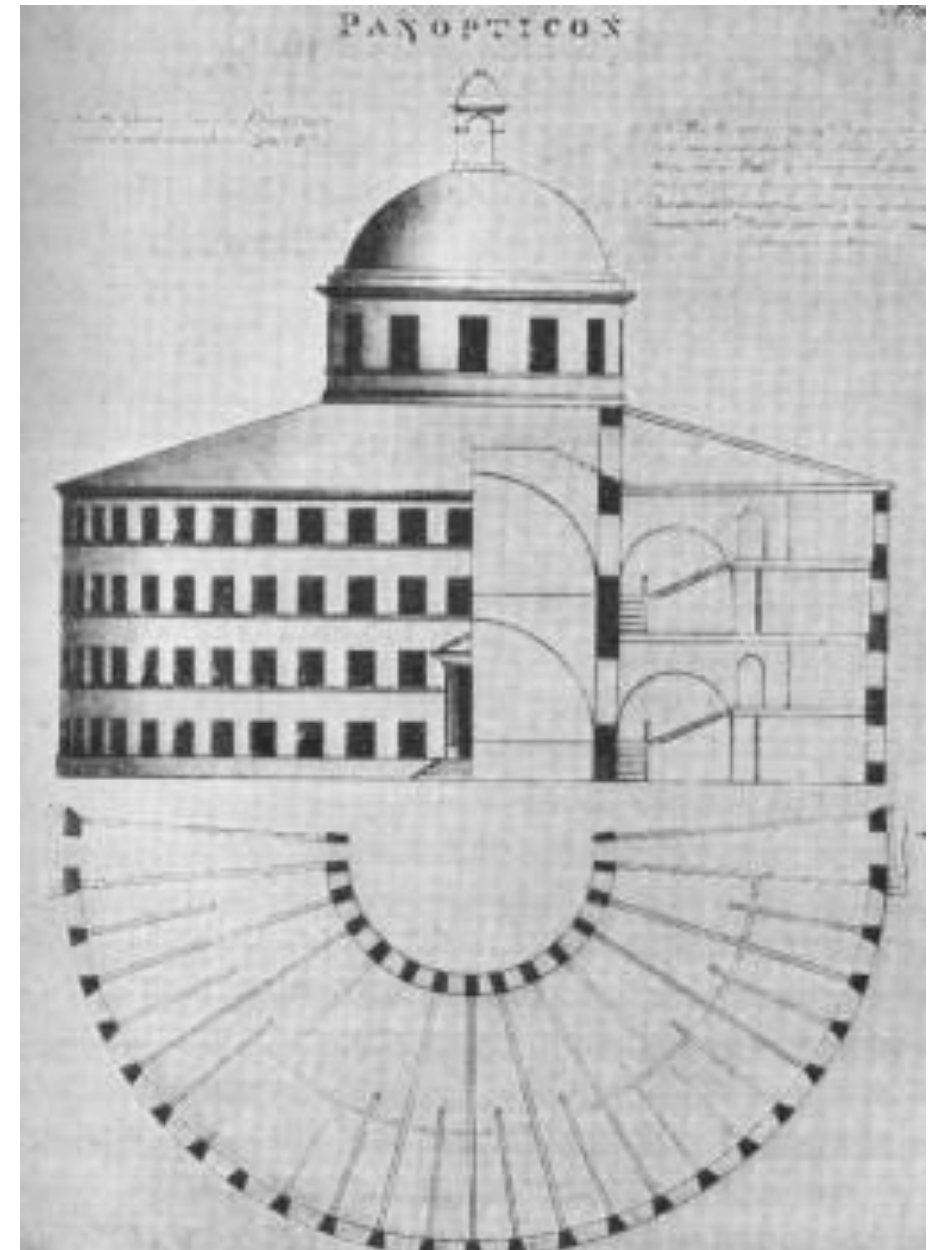
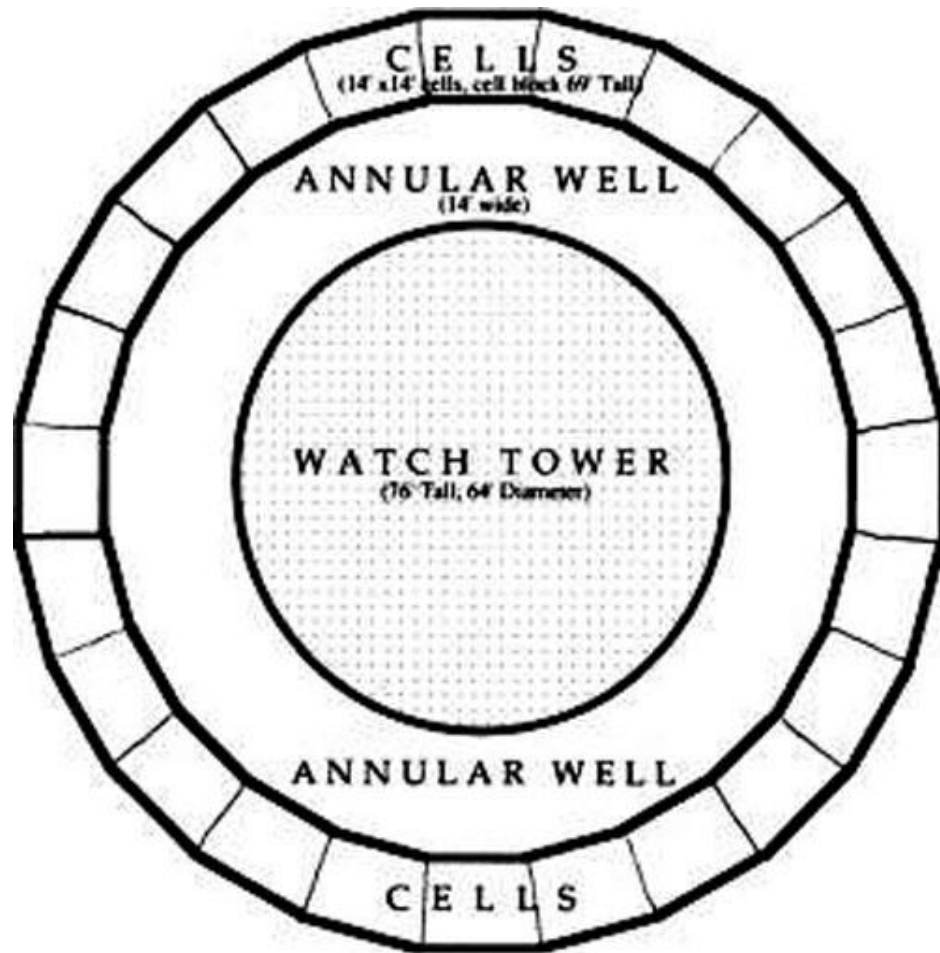
- registrace, kontrola
- stálý přenos informací centrum – periferie
- nastolení řádu vs. zmatek, ambivalence
- Politický sen o moru
 - oddělení od sebe
 - hierarchizace
 - Poznání
- „Za disciplinárními dispozitivy můžeme číst utkvělou hrůzu z nakažení, z moru, z povstání, ze zločinu, z tuláctví, z dezerce, z lidí, kteří se objevují a mizí, žijí a umírají bez řádu“

Epidemie

- Lepra a její oddělení vs. Mor a jeho rozčlenění
- Sen o čisté společnosti vs. Sen o disciplinární společnosti

- 19. století – aplikace disciplinární moci na prostor vyloučení (psychiatrický útulek, vězení, polepšovna)

III. Panoptikon

III. Panoptikon

- vězení = skrýt v temnotě vs. panoptikon = učinit viditelným
- panoptikon
 - zrušení kontaktu mezi trestanci (žáky, nemocnými)
 - moc = viditelná, neověřitelná, univerzální
 - nehraje roli kdo je dozorcem a proč dohlíží
 - není třeba násilí
- zvnitřnění moci; sebe-normalizace
- laboratoř moci, laboratoř vědy
- dozor nad dozorci

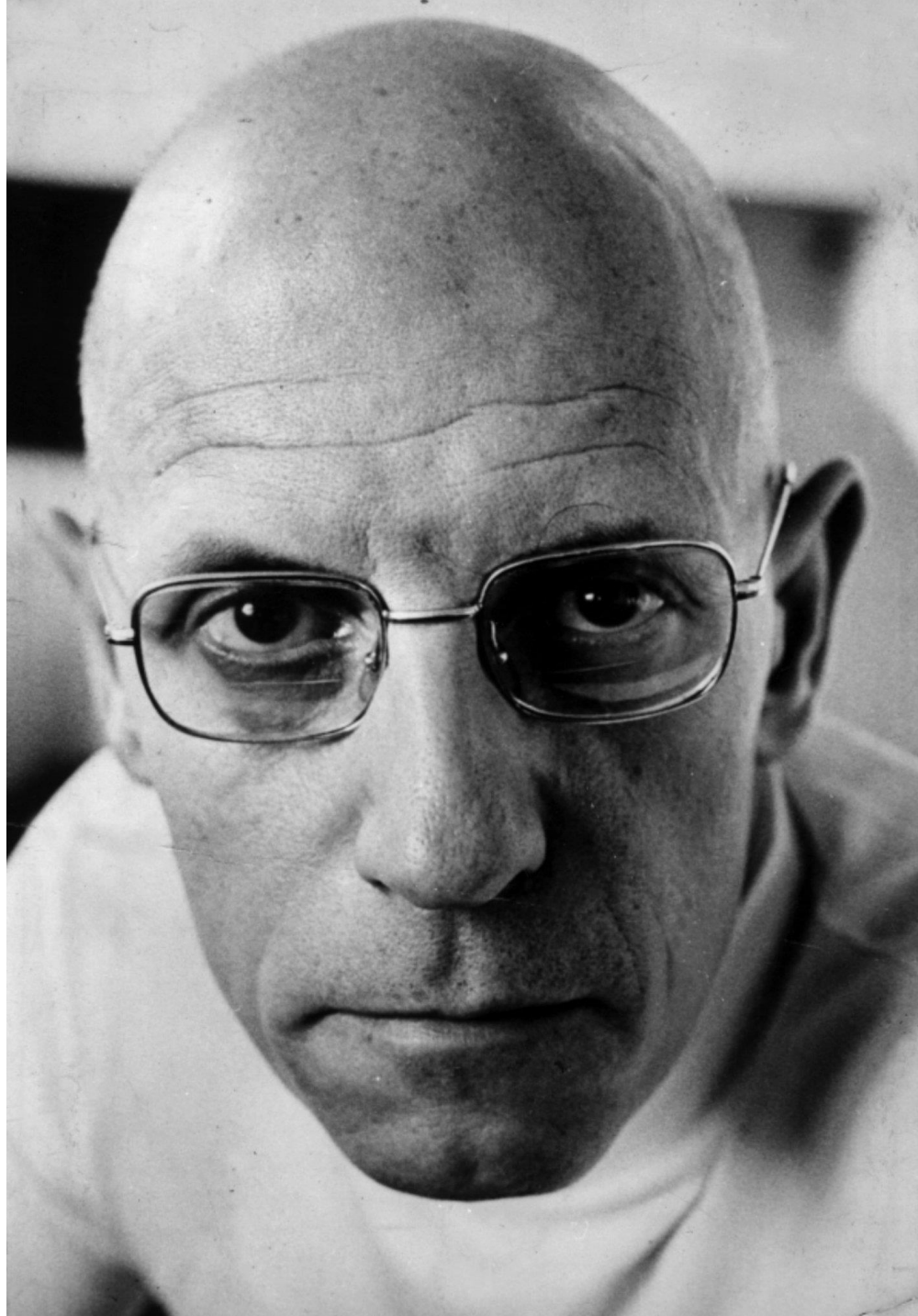
Disciplína

- morová epidemie vs. panoptikon
- formování „disciplinární společnosti“
- 3 funkce panoptického mechanismu
 - ekonomická
 - politická
 - výkonostní
- Dohled: architektura starověku vs. panoptikon

Disciplína

- Funkcionální inverze disciplín
- Rozšíření disciplinárních mechanismů
- Zestátnění mechanismů disciplíny

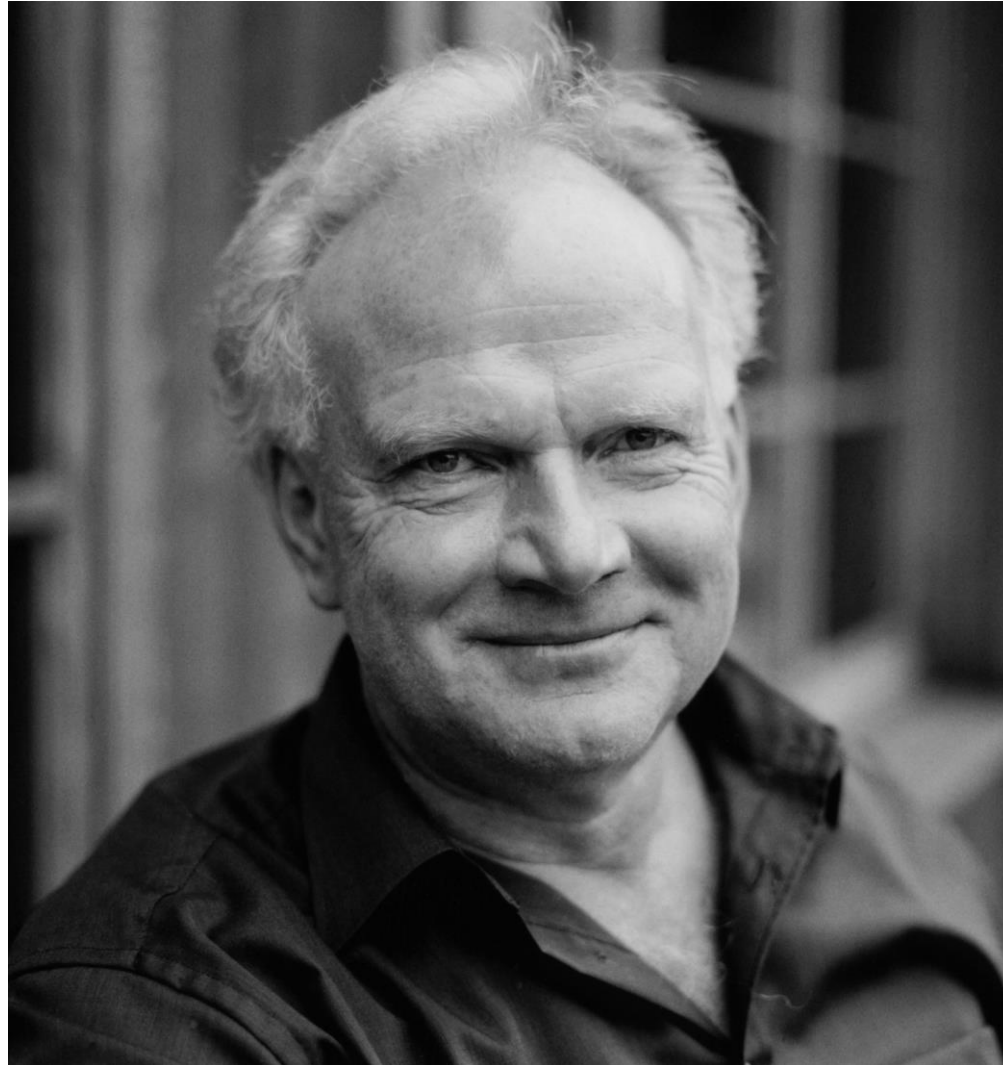

Riziková společnost

Sociologie pro nesociology

Ulrich Beck: Riziková společnost

Riziková společnost

- Kniha „Riziková společnosti“ jako:
 - Sociologie ekologické krize
 - Společnost vs. věda/technika
 - Reflexivní modernita
 - vs. postmodernismus
 - Riziková společnost jako úspěch
 - Individualizace
 - Strukturální problémy a individuální řešení

Riziková společnost znamená, že:

- První (Industriální) modernita:
 - Problém nerovného rozdělení zdrojů jako ústřední problém společnosti
 - Zdroj legitimacy ve společnosti
- Druhá (reflexivní) modernita:
 - V rozvinutých zemích (!) přestává být nedostatek ústředním problémem
 - Zdroje bohatství jsou „znečištěny“ svými vedlejšími důsledky
 - Problém kontroly nad riziky, která jsou produkována v procesu modernizace; rozptýlení rizik

Riziková společnost – Teze:

1. Rizika jsou otevřená sociálním definicím
2. Rizika proměňují sociální nerovnosti
3. Rozšiřování a tržní využití rizik je v souladu s kapitalistickým vývojem
4. Společnost je rizikům vystavena
5. Rizika se stávají politickými problémy

Riziko a věda

- Překlad rizika skrze argumentaci a „perceptivní orgány“ vědy
- Teoretické, normativní, instrumentální vědění
- Ztráta vědeckého monopolu na racionalitu; sociální působení definic rizika nezávisí na jejich vědeckém statusu
 - „Kdyby veřejnost měla všechny informace....“
 - „Kdyby nám vědci poskytovali přesné informace....“
 - Mezní hodnoty
- Relevance rizika ve vztahu k budoucnosti: problém prevence?

Vědomí rizika

- Vědění (o riziku) určuje bytí
- Nekompetence zasažených aktérů
- Konvergence rizika a jeho vnímání

Riziko, politika, nerovnost

- Globální rizika vs. Lokální političtí aktéři; absence nadnárodní politické moci
- Dva modely solidarity
 - První (industriální) modernita: rovnost
 - Druhá (reflexivní) modernita: bezpečnost
- Relativizace sociálních rozdílů a hranic
- Relativizace principu vlastnictví
- Individuální únikové cesty mizí, jsou však stále propagovány

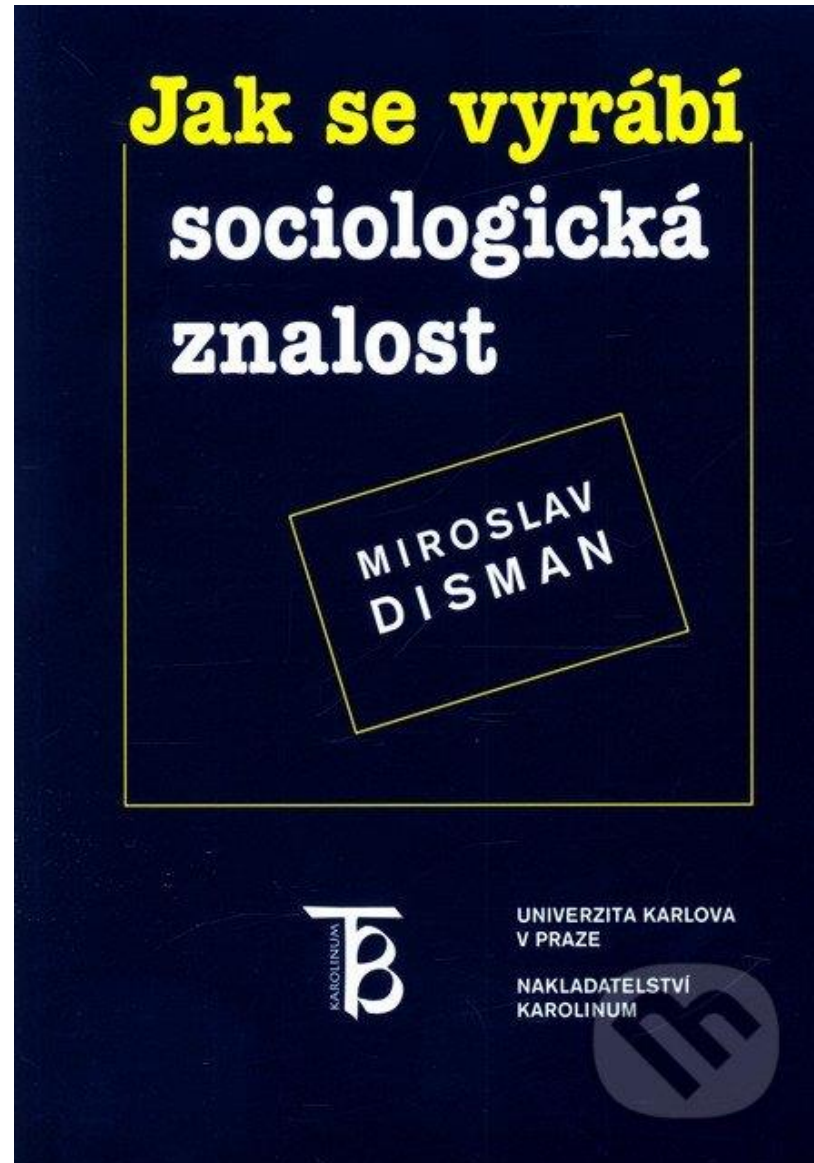
Riziko a reakce na něj

- Individualizace nerovností a rizik
- Uznání existence rizika?
 - Politické důsledky
 - Otřesení zavedené struktury
 - Thomasovo teoréma
- Vyčerpání modernistického konfliktu „Společnost vs. Příroda“

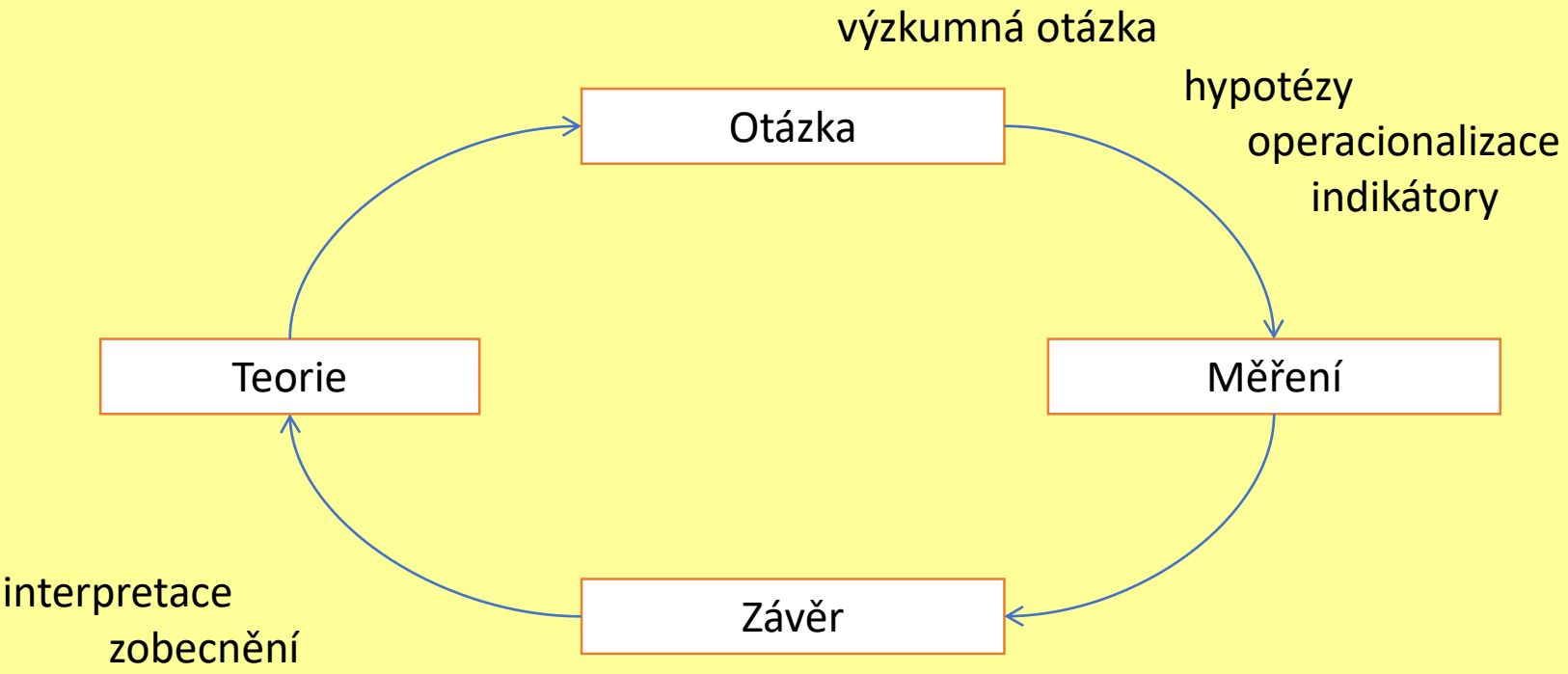
Jak se dělá sociologický výzkum

SOCb2119 Sociologie pro nesociology

Miroslav Disman: Jak se vyrábí sociologická znalost

Jak funguje sociologie

Kvantitativní a kvalitativní

- Kvantitativní metody
 - Široký (ale plochý) záběr
 - Velký vzorek, snadné zobecnění
 - Tam, kde známe možné odpovědi
- Kvalitativní metody
 - Hluboký (ale omezeně platný) záběr
 - Malý vzorek, detailní pochopení
 - Tam, kde nevíme, co očekávat

Techniky výzkumu

- Kvantitativní techniky
 - Dotazník
 - Kvantitativní obsahová analýza dokumentů
- Kvalitativní techniky
 - pozorování
 - rozhovor
 - experiment
 - Kvalitativní obsahová/diskurzivní analýza dokumentů

Pozorování

- Laud Humphreys: Tearoom trade (1970)
- skryté zúčastněné pozorování; „tea-rooming“
- 54% heterosexuálové
- různé společenské vrstvy

Rozhovor

- Tomáš Katrňák: reprodukce statusu (2004)
 - Volný a těsný vztah ke škole
 - podpora dětí v učení, domácí příprava na výuku
 - „ať může samo zjistit, co ho baví“
 - zdroje identity a sebevědomí

Experiment

- Harold Garfinkel: breaching experiment (1967)

S: Hi Ray. How is your girlfriend feeling?

E: What do you mean, "How is she feeling?" Do you mean physical or mental?

S: I mean how is she feeling? What's the matter with you? (He looked peeved)

E: Nothing. Just explain a little clearer what do you mean?

S: Skip it. How are your Med School applications coming?

E: What do you mean, "How are they?"

S: You know what I mean!

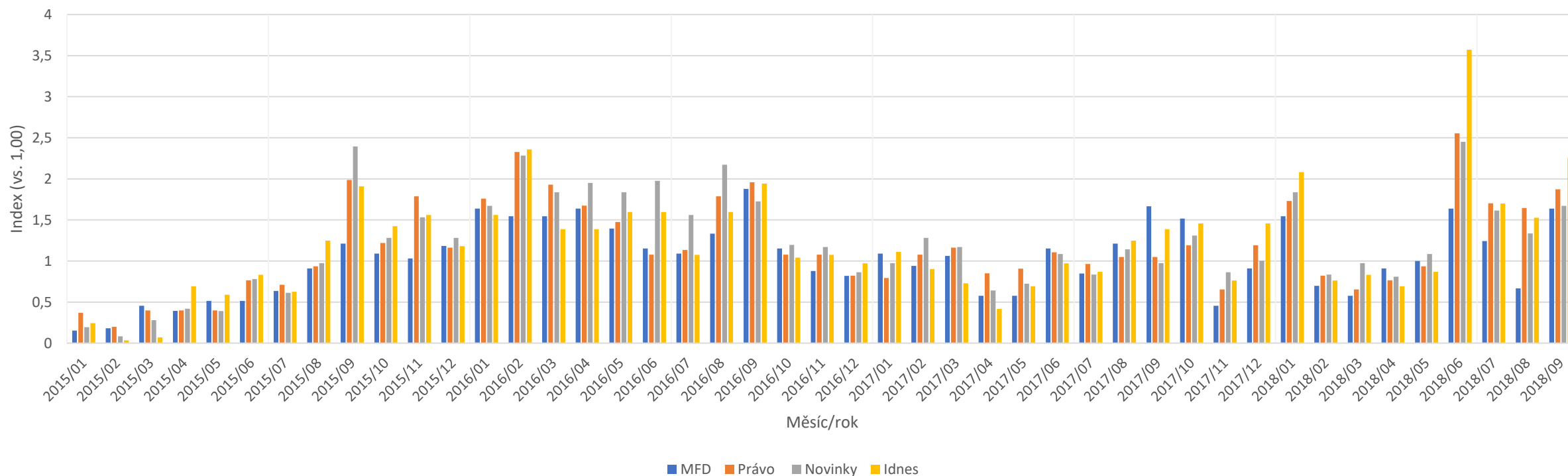
E: I really don't.

S: What's the matter with you? Are you sick?

Kvantitativní analýza dokumentů

- Pospěch & Jurečková (2019): Analýza mediálního pokrytí tématu migrace v letech 2015-2019

GRAF 3: Počet zmínek slova "migrace"

Kvalitativní analýza dokumentů

- W.I. Thomas & F. Znaniecki: The Polish peasant in Europe and America (1918)
- jak se z etnických Poláků stávají „Američané“
- kulturní vazby > oficiální vazby
- deviace jako vzdálení se od kulturní skupiny

Dotazník

Dotazník: otázky a indikátory

- otázka = dotazová forma indikátoru
- otázky:
 - Jaký je váš měsíční příjem?
 - Cítíte se šťasten/šťastna?
- Uzavřené vs. otevřené

1. Do jaké míry souhlasíte s následujícím tvrzením:

„Zprávy na veřejnoprávní televizi jsou převážně nedůležité a nudné“

Souhlasím 1 2 3 4 Nesouhlasím

2. Jak často chodíte do kina:

- a. velmi často
- b. poměrně často
- c. poměrně zřídka
- d. velmi zřídka

3. Do jaké míry souhlasíte s následujícím tvrzením:

„Nárůst politického populismu v ČR je způsoben neobratnou politikou vlády v oblasti migrace“

Souhlasím 1 2 3 4 Nesouhlasím

4. Jaký je váš měsíční příjem:

Uvedte: _____

5. Pokud byste před svou smrtí vyhrál/a větší obnos peněz v loterii a neměl/a jste žádného žijícího příbuzného, bylo by pro vás přijatelné odkázat peníze státu?

(a) ano (b) ne

6. Myslíte si, že bohatí lidé v naší zemi ke svým penězům přišli zaslouženě?

- (a) přišli k nim zaslouženě
- (b) zčásti zaslouženě, zčásti nezaslouženě
- (c) přišli k nim nezaslouženě

7. Jaký je Váš názor na současnou situaci v Evropské Unii?

Uvedte:

8. Co je hlavním zdrojem Vašich profesních úspěchů?

- Tvrdá práce
- Štěstí
- Známosti
- Jiné (vypište): _____

9. Uved'te prosím soupis Vašich
zaměstnání v posledních 5 letech,
zastávané funkce, platové ohodnocení
a důvod odchodu:

10. Do jaké míry souhlasíte s následujícím tvrzením:

„Nárůst popularity populistických hnutí v České republice je způsoben selháním systémové integrace“

Souhlasím 1 2 3 4 Nesouhlasím

Dotazník

Indukce a dedukce

- Dedukce:
 - Teorie \rightarrow hypotéza \rightarrow pozorování \rightarrow přijetí či zamítnutí hypotézy
- Indukce:
 - Pozorování \rightarrow nalezené pravidelnosti \rightarrow předběžné závěry \rightarrow teorie

Reliabilita a validita

- Reliabilita = ?
- Validita = ?

Reliabilita a validita

- Reliabilita = výsledky jsou nezávislé na pozorovateli
- Validita = výzkum měří to, co má

Panoptikální podoba moci je dle Foucaulta především:

- a. spektakulární a rituální
- b. spektakulární a násilná
- c. závislá na libovůli toho, kdo ji vykonává
- d. automatizovaná a odosobněná

Převedení hypotéz do měřitelných indikátorů označujeme jako:

- a. Kvantifikaci
- b. Racionalizaci
- c. Operacionalizaci
- d. empirizaci

Který z historických procesů NESPOJUJEME s nástupem modernity?

- a. Generalizace trhu
- b. Informalizace sociálních norem
- c. Vyvázání ze starých vazeb
- d. Abstrakce a generalizace společenských vztahů

V jakém smyslu používá R.K. Merton termín anomie?

- a. Společnost bez ideálů
- b. Anarchie
- c. Absence společenských norem
- d. Sociální napětí